

A muraközi ló

A második, a mai kísérlet a muraközi feltámasztására. (2003 -)

avagy a muraközi tenyésztési program az Őrségi Nemzeti Parkban – a kezdetek

„Nemcsak azért vagyunk felelősek, amit teszünk, hanem azért is, amit elmulasztottunk”

(Lao-ce, ókori kínai filozófus)

A fenti bölcsességet azért tartottam fontosnak lejegyezni, mert ez talán megvilágosítja, hogy miért fogtunk bele 2003-ban a muraközi ló típusának regenerálásához, s miért ragaszkodtunk makacsul az elképzeléseinkhez.

Amikor felkértek, hogy írjak a muraközi lóról (múltról, jelenről és remélt jövőről), akkor lehetőséget biztosítottak, arra, hogy a terjedelem nem akadály, így akár több cikk is keletkezhet ebből a témából.

Jelen írás a második s ez már azzal foglalkozik, hogy miként fogtunk hozzá a tenyésztési munkához.

Az első, történelmi kitekintésnek, vagy bevezetőnek szánt írásomat azzal fejeztem be, hogy elkövetkezett 2003. január 21., amikor Őriszentpéteren az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság központjában összegyűltek a muraközi lóért tenni akaró szakemberek. Ennek azért annyi előzménye volt, hogy 2002. március elsején megalapították az Őrségi Nemzeti Parkot, létrehozták az Igazgatóságot, az igazgatóság pedig kezdte kialakítani tevékenységét, benne a természetvédelmi területkezeléssel, amiben fontos szerepet szántunk a tradicionális magyar fajtáknak. Így lett az Őrségben, a nemzeti parkok közül először magyartarka, amiért eleinte sokat kellett magyarázkodni (elsősorban az igazgatónak), és így került látótérbe a muraközi ló is. Olyan állatokat akartunk tenyészteni/tartani, amelyek hagyományos magyar fajták, tartásuk az Őrségben egykoron jellemző volt, s tenyésztését megsegítésre, a muraközi esetén megmentésre szorultak. 2002 őszén, Keszthelyen, az évente megrendezendő Húsmarhatenyésztési Tanácskozáson egyeztettem Dr. Bodó Imre professzor úrral, hogy van-e még lehetőség a muraközi megmentésére (mint típusra gondoltunk). Azt a választ kaptam, hogy a 24. órában vagyunk, de még érdemes megpróbálni. No, gondoltam ez nekem való feladat, és belevágtunk az előkészítésének. A ló mindig közel állt hozzám, így szívesen láttam neki a „feladatnak”. Így 2002 őszén, amikor megvásároltuk az első üszőinket, 6 kancacsikót is vásároltunk a nyőgéri Hegyhát Szövetkezettől.

És akkor, itt meg kell emlékezni a nyőgéri szövetkezet néhai elnökéről, Fitos Istvánról, aki a magyartarka marhák mellett, muraközi jellegű lovakat is tenyésztett. A szövetkezetben a takarmányozást, kisebb anyagmozgatást és a magyartarka gulyák ellátását fogatokkal végezték. A magyar hidegvérű lóhoz képest kisebb testű, de mozgékonyabb, kitartó lovakat tenyésztett, ennek a tenyészcélnak megfelelő ménekkel fedeztetett. A lovak folyamatos munkavégzése jó szelekciós szempont volt. Ahogy mondani szokta, „csak az a ló maradhat, amely párban egy trappban elviszi a silóval megrakott táblás kocsit Sótönyből Bejcgvertyánosra, majd vissza is üget...” (16 km dombos terepen). Emellett természetesen a kancáknak évente csikózni is kellett, s jó csikót kellett nevelniük. Ez meg is látszott az állományon, jó munkakészségű, mozgékony, viszonylag vékony csontú, de szilárd szervezetű, jó csikónevelő képességű lovak voltak. Ha őszinték vagyunk, akkor ez a lóállomány adta a lehetőséget, hogy egyáltalán fel merjük vállalni a muraközi típus megmentését.

2003. január 21-én egy kis tanácskozást szerveztünk, melyen meghatároztuk a muraközi rekonstrukciós program kezdő lépéseit, és létrehoztunk egy kis szakmai csapatot, akik segítik,

koordinálják ezt a munkát. A szakmai társaság tagjai: Dr. Bodó Imre, Markos László, Dr. Pataki Balázs, Thomka Iván, Bartók László és jómagam voltunk.

Ha már személyeket említek meg, akkor nem feledkezhetünk meg Dr. Markovics Tibor személyéről sem, aki az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság igazgatója volt, és a mai napig betölti ezt a funkciót, támogatta és szívügyének tekinti a muraközi programot. Kijelenthetjük, hogy az ő támogatása nélkül nem lett volna lehetséges a muraközi programot működtetni.

Tenyésztési program kidolgozása

Első lépést a tenyésztési program kidolgozása jelentette, mely tartalmazta a leendő tartástechnológiát is. A tenyésztési programban rögzítettük, hogy milyen érvek szólnak a muraközi ló regenerálása mellett, meghatároztuk a tenyészcélt, a tenyészállatok kiválogatásának szempontjait, a tenyésztői munka elkövetkezendő lépéseit (párosítás, családok kialakítása, szelekció, apaállatok tenyésztése, muraközi ló terjesztése a köztenyésztésben, nemzetközi kapcsolatok kialakítása).

A kidolgozott tenyésztési programot 2004. április 21.-én fogadtuk el, egy tanácskozás keretében.

A meghatározott tenyészcél: milyen legyen a muraközi lóállományunk?

- a) Küllemében magán hordozza a noriker fajtacsoport jegyeit.
- b) Homogén, jellegzetes küllemű.
- c) Belga-ardenni és perseron vérhányad minimalizálása, hisz ez az egyik feltétele a magyar hidegvérűtől való különbözőségnek.
- d) Élénk mozgású, kedvező munkakészségű, sokoldalúan hasznosítható (befogható és felülhető rá).
- e) Jó takarmány és gyeppel hasznosító képesség, szerény igényű.
- f) Tartós munkabírás, könnyű kezelhetőség.
- g) Hosszú, hasznos élettartamú, termékeny, jó csikónevelő képességű.

Technikai feltételek megteremtése

Azzal, hogy eldöntöttük, hogy muraközi lovat fogunk tenyészteni, természetesen elkezdtük a technikai feltételek is megteremtését. A kívülálló laikusok azt gondolhatják, hogy ez csak részletkérdés lehetett, hisz az állam szinte folyamatos forrásokat biztosít a nemzeti parkok számára. No ez nem így volt. Olyan időszakban kellett jelentős anyagi forrásokat biztosítani a lótenyésztés számára, amikor saját bevételeink és gazdálkodásunk terhére egy magyartarka tenyészterület és a területkezeléshez szükséges infrastruktúrát is kialakítottuk. Sajnos ebben az időben állami támogatást a gazdálkodásunk kialakításához nem kaptunk, így használt erőgépekkel, viszonylag olcsó, és egyszerű kivitelezésű épületekkel kellett elkezdenünk a munkát. Olyan kiélezett költségvetési keretek között dolgoztunk, hogy az első lószerszámokat én adtam a tenyésztőknek. Ezek az évek azonban megtanítottak bennünket, arra, hogy okosan és hasznosan használjuk fel anyagi erőforrásainkat.

2003-ban egy 6 boxos, 4 állásos, istálló (takarmányos és szerszamos helyiségekkel), és egy 120 m²-es futóistálló építését engedélyezte a költségvetésünk, majd 2004-ben egy újabb 240 m²-es futóistálló építését tudtuk finanszírozni. Szabadtéri lovardát, futószáras karámot 2005-ben létesítettünk, ekkor elkezdtük a csikók betanítását.

Villanypásztor-rendszer segítségével tavasztól őszig a legelőn tudtuk tartani a lovakat (amelyekkel nem foglalkoztunk), jelentősebb munkaerőigény nélkül.

Időközben szalaszbetakarító gépsort is beállítottunk, ennek eredményeképpen a teljes szalasz takarmányt saját magunk állítottuk elő.

Tenyészállatok kiválasztása

A legnehezebb feladatot, a program szempontjából hasznos tenyészállatok felkutatása, beszerzése jelentette. A kancaállomány nagyobb részét (és a legjobbakat) a nyőgéri termelőszövetkezettől

vásároltuk meg az évek során, már amit ki lehetett „csippenteni”, mert a legjobbakat szegény Fitos Pista meg akarta tartani. Aztán az élet úgy hozta, hogy idővel ezek a lovak is az Őrségbe kerültek, és sok jó tenyészállatot adtak a tenyészetnek.

Természetesen vásároltunk magánszemélyektől is, amelyek egy része bevált, egy részét azonban kisoroltuk a tenyésztésből. Az olyan kancát, amely nem jó csikókat adott (küllem és temperamentum), azokat (függetlenül, hogy fenotípusában megfelelt-e a programnak) selejteztük. Azokat a csikókat, melyekről már csikókorában láttuk, hogy típushibákkal terheltek (nagy, jellegtelen fej, erősen hidegvérűs testalakulás és mozgás, jelentős lábhibák, kedvezőtlen temperamentum) még a tenyésztésbevitel előtt kislejteztük. Az első években jó kancákat nem is adtunk el, növeltük a tenyészkanca állományunkat, amíg a kívánatos 20-22 kancát el nem értük.

Már a kezdetektől fogva nagy hangsúlyt helyeztünk az adatgyűjtésre, adatfelvételre. Ez éppúgy magában foglalta a rendszeres testméret-felvételezést, mint a temperamentumra, tanítás során tapasztalt adtok felvételét.

A tenyésztésbe állítást megelőzően lovainkat küllemi bírálatnak vetettük alá. A küllemi bírálat során kancáinkat egy idealizált muraközihez viszonyítottuk (milyennek kellene lennie, és ehhez képest milyen a kanca), a bírálatokról bírálati lapokat készítettünk. Olyan bírálat végzése látszott célszerűnek, amely csak a fajtajelleg szempontjából fontos tulajdonságokat minősítette. Ezt a bírálatot Bodó Imre professzor úrral „Típusbírálati rendszernek” neveztük el. A gyors összehasonlítás érdekében három kategóriát határoztunk meg: kívánatos-, közepes-, nem kívánatos- a tulajdonság alakulása.

Értékeljük az egyedek testalakulását, fej alakját, nemességét, sörény-osztottságot, bokaszőr dúságát, szár vastagságát, tisztaságát, munkakészségét, temperamentumát, és kezelhetőségét.

Testalakulást, fej formáját, testhez viszonyított arányát tekintve a kiinduló állományunk viszonylag jónak volt tekinthető, a sörény és a bokaszőr tekintetében azonban nem lehettünk elégedettek (viszonylag sok volt a bokaszőr, és sok esetben dús két oldalra omló sörény).

A bírálatokkal egy időben természetesen felvettük a fontosabb testméreteket is. Az induló kancaállomány testméreteit tartalmazza az 1. táblázat, összehasonlítva az Állattenyésztési Kutatóintézet (ÁKI) által kitenyésztett muraközi kancák testméreteivel. A megszületett csikók méreteit is folyamatosan felvételeztük fejlődésüket így is figyelemmel kísérve.

1.táblázat

Az Őrségi muraközi kancák testméretei összehasonlítva az „ÁKI által kitenyésztett muraközi” lovak testméreteivel (cm).

	n	Marmagasság		Mellkas- mélység	Övméret	A* (%)	Szárkör- méret
		Bot	Szalag				
Őrségi muraközi kanca	12	150	161	72	195	130	21,8
„ÁKI-féle” muraközi kanca	30	148	159	na.	190	128	21,7

Forrás: Ócsag I (1974): *A muraközi fajta kitenyésztése.*; Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság muraközi méneskönyv

*A: bottal mért marmagasság / övméret (%).

A tenyésztési programba bevont kancákat származásuk szerinti kancacsaládokra osztottuk szét, 2006-ban a 12 őrségi kancát 6 kancacsaládba soroltuk. Ezeket mind-mind egy családalapító kancára lehetett visszavezetni. A pontosan vezetett nyőgéri tenyésztési naplók lehetőséget adtak a családok felkutatására, s ezen családokba be tudtuk sorolni az akkor még működő nyőgéri tenyészet egyedeit is. A magángazdálkodóktól vásárolt kancákat szintén a fellelhető közös anyai ős alapján soroltuk családokba.

Párosítás, fedeztetés

Komoly kihívást jelentett megfelelő tenyészmént találni. 2004-től az akkori OMMI tulajdonában lévő 4291 Hobol-141 tenyészmént használtuk. Az 50%-ban nóri vérhányaddal rendelkező mén küllemileg nem volt kifogástalan (nem nemes fej, dús, osztott sörény), de igen jó használati tulajdonságokkal rendelkezett (könnyen kezelhető, kitartó munkavégzés, jó ügetés). 3 tenyészévben használtuk (25 választott csikót adott), de sajnos a nagynak tűnő, burkolt fejet rendszeren örökölte, ezért 2007-ben már nem fedeztettünk vele. Csupán 2 kanca ivadékát tartottuk meg, a többit értékesítettük. S itt következett a probléma, szinte lehetetlen volt megfelelő mént találni. A muraközi tenyésztés nagy szerencséjére Bartók László (akkor még a parádi méntelep vezetője) felkutatott egy idős, ám a típusnak megfelelő mént, 3034 Veszprémvarsány-8 Robit, amit 2007 tavaszán meg is tudtunk vásárolni. Előéletéről annyit lehetett tudni, hogy az egykori Veszprémvarsányi Termelőszövetkezet tenyésztette és állította tenyésztésbe, mivel mozgékony, jó munkabírású hidegvérű ménre volt szükségük. Amit biztosan tudunk, évtizedeken át kemény paraszti igásmunkát végzett, s ez lehet fontosabb, mint a küllemi tökéletesség.

Bizton állíthatom, hogy Robi nélkül nem tudtuk volna folytatni a tenyésztési programot, megfelelő mén hiányában. Szerencsére jól örökölte a kívánatos típust, s így lehetőséget adott a továbblépésre.

Tanítás, kipróbálás

A tenyészet célkitűzése az volt, hogy csak olyan kancát vesz tenyésztésbe, amely be van tanítva, s eredményes munkakészség felmérést, későbbiekben vizsgát tesz. Ezért a lovakat egységes betanítási protokoll szerint tanítottuk. A betanítás mente a klasszikus rendszert követi, szerszámhoz szoktatás – futószárazás – hámbadölés, istráng túrás – csúszózás – kocsiba egyedül – kocsiba idősebb lóval – kocsiba kortárs lóval.

Ez a módszer lassabb, mintha idősebb ló mellett fognánk először kocsiba (mert ez megköveteli, hogy csúszóba egyedül biztosan húzzon), de biztosabban kezelhető lovat fogunk kapni. A tanítás és kipróbálásról jegyzőkönyvet vettünk fel, amely az első lépésektől a kipróbálásig rögzíti a eredményeket, s a jellemzést.

Bevallom férfiasan, hogy nehezen írtam meg e cikket, mert annyi információ van a fejemben, hogy nem tudom mit hagyjak ki. De talán sikerült összefoglalnom, hogy miként is kezdődött a számunkra a muraközi tenyésztési program. Ha még kapok lehetőséget a folytatásra, akkor a következő részben az eredményekről számolok be.

Kovács-Mesterházy Zoltán